

Analiza uwarunkowań prawnych ochrony własności intelektualnej i przemysłowej w zakresie technologii stosowanych w projekcie

I. Własność intelektualna (Intellectual Property - IP) według definicji Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO) oznacza różnorodne wytwory umysłu człowieka, takie jak wynalazki, utwory literackie i artystyczne oraz symbole, nazwy, grafiki i wzory stosowane w gospodarce. Obejmuje ona zarówno wytwory i oznaczenia mające zastosowanie dla celów działalności gospodarczej (własność przemysłowa) jak również dzieła będące przedmiotem praw autorskich, tj. utwory o charakterze naukowym, literackim i artystycznym.

Pojęcie prawo własności intelektualnej, czy też prawo na dobrach niematerialnych, odnosi się do wszelkich wytworów ludzkiego umysłu, jak i praw do korzystania z nich. Prawo własności intelektualnej pozwala na zapewnienie sobie wyłączności właśnie w zakresie niematerialnych składników przedsiębiorstwa. Obejmuje dość szeroki zakres tematyczny.

Własność intelektualna to inaczej pisząc zbiór praw będący wynikiem rozmaitej aktywności człowieka, zwłaszcza w dziedzinie literackiej, artystycznej, naukowej i przemysłowej. Z tego też względu wymienione obszary podlegają ochronie w ramach czterech aktów prawnych:

- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 1994 r., Nr 24, poz. 83 z późn. zm.) w zakresie prawa własności artystycznej, naukowej i literackiej
- Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej (tekst jednolity - Dz. U. z 2013 r. poz. 1410) w zakresie prawa własności przemysłowej
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2003 r., Nr 47, poz. 211 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych (Dz. U. z 2001 r., Nr 128, poz. 1402 z późn. zm.);

Cechą wspólną wszystkich praw własności intelektualnej jest to, że dają uprawnionemu możliwość zakazania innym, pewnych czynności związanych zazwyczaj z gospodarczą eksploatacją dóbr będących przedmiotem ochrony.

Istnieją dwie kategorie własności intelektualnej:

- prawa autorskie i prawa pokrewne, obejmujące szeroki zakres utworów literackich i artystycznych, zapisanych, wykonanych oraz nagranych;
- własność przemysłowa, obejmująca wynalazki (patenty), znaki towarowe, wzory użytkowe i przemysłowe, oznaczenia geograficzne, a także topografie układów scalonych.

II. Ochrona własności intelektualnej oraz przemysłowej może być wykonywana za pomocą różnych instrumentów prawnych:

1. za pomocą prawa cywilnego.

Zgodnie z przepisem art. 24 kodeksu cywilnego ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba, że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Jeżeli wskutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych. Osoba ta może również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Stanowi o tym przepis art. 448 kodeksu cywilnego wskazując, iż w razie naruszenia dobra osobistego Sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia.

Roszczenia te realizowane są w drodze powództwa cywilnego o ochronę dóbr osobistych przed sądem powszechnym.

Powołane przepisy nie uchybiają uprawnieniom przewidzianym w innych przepisach, w szczególności w prawie autorskim oraz w prawie własności przemysłowej, gdyż jest to ochrona równoległa, tzn. zastosowanie jednej nie wyłącza możliwości skorzystania z drugiej.

2. za pomocą przepisów ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.

Ustawa przewiduje dwa reżimy z tytułu dopuszczenia się czynu nieuczciwej konkurencji: cywilnoprawny, skupiający się na szeroko rozumianym odszkodowaniu i interesach majątkowych poszkodowanego oraz reżim karny, zmierzający do ukarania sprawcy naruszenia.

W zakresie roszczeń cywilnych, w razie dokonania czynu nieuczciwej konkurencji, przedsiębiorca, którego interes został zagrożony lub naruszony, może żądać:

- zaniechania niedozwolonych działań,
- usunięcia skutków niedozwolonych działań,
- złożenia jednokrotnego lub wielokrotnego oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie,
- naprawienia wyrządzonej szkody, na zasadach ogólnych,
- wydania bezpodstawnie uzyskanych korzyści, na zasadach ogólnych,
- zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej na określony cel społeczny związany ze wspieraniem kultury polskiej lub ochroną dziedzictwa narodowego - jeżeli czyn nieuczciwej konkurencji był zawiniony.

3. za pomocą przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

Ustawa przewiduje różne środki ochrony w zależności od tego, czy naruszone zostały autorskie prawa osobiste czy majątkowe.

Twórca, którego autorskie prawa osobiste zostały zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania. W razie dokonanego naruszenia może także żądać, aby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności, aby złożyła publiczne oświadczenie o odpowiedniej treści i formie. Jeżeli naruszenie było zawinione, sąd może przyznać twórcy odpowiednią sumę pieniężną tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę lub - na żądanie twórcy - zobowiązać sprawcę, aby uiścił odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez twórcę cel społeczny.

Uprawniony, którego autorskie prawa majątkowe zostały naruszone, może żądać od osoby, która naruszyła te prawa:

- a) zaniechania naruszenia,
- b) usunięcia skutków naruszenia,
- c) naprawienia wyrządzonej szkody,
- d) wydania uzyskanych korzyści.

Niezależnie od tych roszczeń, uprawniony może się domagać:

- jednokrotnego albo wielokrotnego ogłoszenia w prasie oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie lub podania do publicznej wiadomości części albo całości orzeczenia sądu wydanego w rozpatrywanej sprawie, w sposób i w zakresie określonym przez Sąd,
- zapłaty przez osobę, która naruszyła autorskie prawa majątkowe, odpowiedniej sumy pieniężnej, nie niższej niż dwukrotna wysokość uprawdopodobnionych korzyści odniesionych przez sprawcę z dokonanego naruszenia, na rzecz Funduszu Promocji Twórczości, gdy naruszenie jest zawinione i zostało dokonane w ramach działalności gospodarczej wykonywanej w cudzym albo we własnym imieniu, choćby na cudzy rachunek.

4. za pomocą przepisów ustawy o ochronie własności przemysłowej.

Uprawniony z patentu, dodatkowego prawa ochronnego, prawa ochronnego lub prawa z rejestracji bądź osoba, której ustawa na to zezwala, może żądać zaprzestania działań grożących naruszeniem prawa. Sąd, rozstrzygając o naruszeniu prawa, może orzec, na wniosek uprawnionego, o będących własnością naruszającego bezprawnie wytworzonych lub oznaczonych wytworach oraz środkach i materiałach, które zostały użyte do ich wytworzenia lub oznaczenia. W szczególności Sąd może orzec o ich wycofaniu z obrotu, przyznaniu uprawnionemu na poczet zasądzonej na jego rzecz sumy pieniężnej albo zniszczeniu. Orzekając, sąd uwzględnia wagę naruszenia oraz interesy osób trzecich.

Uprawniony z patentu, którego patent został naruszony (albo odpowiednio osoba, której prawo ochronne na znak towarowy zostało naruszone), lub osoba, której ustawa na to zezwala, może żądać od naruszającego patent zaniechania naruszenia, wydania bezpodstawnie uzyskanych korzyści, a w razie zawinionego naruszenia również naprawienia wyrządzonej szkody:

- na zasadach ogólnych albo
- poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej opłacie licencyjnej albo innego stosownego wynagrodzenia, które w chwili ich dochodzenia byłyby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z wynalazku.

Własność przemysłowa podlega ochronie prawnej jak każdy inny rodzaj własności. Ochrona prawna jest realizowana poprzez udzielanie praw wyłącznych do wykorzystywania chronionej własności przemysłowej w celach zawodowych i zarobkowych. Ustawa Prawo własności przemysłowej reguluje stosunki związane z własnością i ochroną dóbr intelektualnych, które wymagają specjalnych procedur koniecznych, aby taką ochronę uzyskać. Procedury te związane są z obowiązkiem rejestracji oraz, w pewnych przypadkach, procedur badawczych, mających potwierdzić autorstwo, oryginalność i cechy nowości rozwiązania itp. W Polsce instytucją odpowiedzialną za udzielanie praw wyłącznych na różne rodzaje własności przemysłowej jest Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej. W celu uzyskania ochrony konieczne jest dokonanie zgłoszenia przy pomocy formularzy zgłoszeń dostępnych na stronie internetowej Urzędu Patentowego RP.

W celu ochrony własności przemysłowej poza granicami Polski należy dokonać zgłoszenia w urzędzie właściwym do spraw własności przemysłowej danego państwa. Patent lub prawo ochronne udzielone przez taki urząd jest skuteczne jedynie na obszarze danego kraju. W celu uzyskania ochrony w wielu państwach można dokonać zgłoszenia bezpośrednio do właściwych urzędów tych państw lub skorzystać z procedur międzynarodowych albo regionalnych.

Na terenie Europy wynalazki można chronić, wykorzystując procedurę regionalną, poprzez zgłoszenie w Europejskim Urzędzie Patentowym (EPO). Tak uzyskany patent jest wiążącą niezależnych patentów krajowych, które wywierają w wyznaczonych państwach członkowskich EPO ten sam skutek i podlegają tym samym przepisom, co patenty krajowe udzielane w tych państwach.

„Opracowanie innowacyjnego modelu transgranicznego wykorzystania tufów zeolitowych”

III. WYNALAZEK

Wynalazek jest wytworem intelektualnym - nowym rozwiązaniem określonego problemu, mającym wyłącznie charakter techniczny.

Patent jest prawem wyłącznym udzielanym na wynalazek - bez względu na dziedzinę techniki - który jest nowy, posiada poziom wynalazczy i nadaje się do przemysłowego wykorzystania. Wymaga podkreślenia, że wynalazek spełnia warunek nowości jeśli nie jest on częścią stanu techniki (art. 25). Wynalazek uznaje się za posiadający poziom wynalazczy, jeżeli wynalazek ten nie wynika dla znawcy, w sposób oczywisty, ze stanu techniki. Jest uważany za nadający się do przemysłowego stosowania, jeżeli według wynalazku może być uzyskiwany wytwór lub wykorzystywany sposób, w rozumieniu technicznym, w jakiegokolwiek działalności przemysłowej, nie wykluczając rolnictwa (art. 26, 27).

Z przytoczonych przepisów wynika, że wynalazek może dotyczyć opracowania nowego urządzenia, produktu, metody, procesu lub stanowić istotne unowocześnienie już istniejących rozwiązań.

Przedmiotem wynalazku jest sposób wytwarzania wytworu lub proces technologiczny. Wynalazek rozwiązuje zagadnienie nowego procesu technologicznego.

Opatentować można wyłącznie wynalazek. Na pozostałe przedmioty własności przemysłowej, czyli wzory użytkowe, wzory przemysłowe, znaki towarowe, topografie układów scalonych i oznaczenia geograficzne udzielane są prawa ochronne lub prawa z rejestracji. Patent można uzyskać wyłącznie na wynalazki, które spełniają pięć kryteriów:

- 1) są rozwiązaniem, czyli są twórczym produktem umysłu i cechują się zupełnością; oznacza to, że patentowalne jest tylko takie rozwiązanie, które wskazuje na wszystkie środki niezbędne do tego, aby uzyskać zastosowanie wynalazku, tzn. aby uzyskać cel bez podejmowania, dodatkowych prac badawczych. Tym między innymi wynalazki różnią się od utworów w rozumieniu prawa autorskiego; utworem, może być, bowiem również niedokończony rezultat pracy twórczej człowieka,
- 2) mają charakter techniczny, czyli dotyczą wytworu materialnego odnosząc się do jego budowy, składu lub zasady działania; biorąc pod uwagę to kryterium, wynalazki można podzielić na trzy grupy: wynalazki konstrukcyjne (dotyczące budowy, kształtu lub zestawienia przedmiotu o trwałej postaci, np. urządzenia), substancje (wynalazki dotyczące budowy, kształtu lub zestawienia o nietrwałej postaci np. mieszaniny, roztwory, emulsje, nowe związki chemiczne) oraz **wynalazki technologiczne** (wynalazki polegające na określonym sposobie postępowania np. sposób przechowywania, transportowania, wytwarzania, konserwowania); przy wynalazkach farmaceutycznych wynalazkiem może być również nowe zastosowanie znanej substancji lub leku, np. nowe zastosowanie aspiryny do leczenia choroby zakrzepowej; nie mają natomiast technicznego charakteru rozwiązania o charakterze organizacyjnym (np. organizacja pracy), abstrakcyjnym (np. sposób zapisu dźwięków za pomocą symboli, reguły obliczeniowe, gry planszowe), pomysły o charakterze magicznym (np. sposoby przepowiadania przyszłości), wytwory służące jedynie osiągnięciu celu estetycznego),
- 3) są nowe, czyli nie są częścią stanu techniki, przy czym za stan techniki uważa się wszelkie informacje ujawnione publicznie w formie pisemnego lub ustnego opisu, stosowania, wystawienia, lub ujawnienia w inny sposób przed datą zgłoszenia wynalazku,
- 4) posiadają poziom wynalazczy, co oznacza, że wynalazek nie może wynikać dla znawcy w sposób oczywisty ze stanu techniki, czyli zastosowane rozwiązanie musi budzić zdziwienie, zaskakiwać fachowca w danej dziedzinie,
- 5) nadają się do przemysłowego stosowania, co oznacza, że według wynalazku może być uzyskiwany wytwór lub wykorzystywany sposób, w rozumieniu technicznym, w jakiegokolwiek działalności przemysłowej, nie wykluczając rolnictwa, natomiast rozwiązanie, które nadaje się do pojedynczego zastosowania nie posiada przymiotu przemysłowej stosowalności,

IV. PATENT

Udzielenie patentu następuje po dokonaniu formalnego zgłoszenia wynalazku, zbadaniu przez Urząd Patentowy ustawowych warunków jego udzielenia i wniesieniu opłaty za ochronę.

Zgłoszenie wynalazku powinno zawierać:

- podanie zawierające co najmniej oznaczenie zgłaszającego, określenie przedmiotu zgłoszenia oraz wniosek o udzielenie patentu lub patentu dodatkowego,
- opis wynalazku ujawniający jego istotę,
- zastrzeżenie lub zastrzeżenia patentowe,
- skrót opisu.

Urząd Patentowy po upływie osiemnastu miesięcy niezwłocznie ogłasza o zgłoszeniu wynalazku w Biuletynie Urzędu Patentowego. Od dnia ogłoszenia o zgłoszeniu osoby trzecie mogą zapoznać się z opisem wynalazku, zastrzeżeniami i rysunkami. Osoby te mogą w ciągu sześciu miesięcy od dnia ogłoszenia zgłaszać do Urzędu Patentowego uwagi co do istnienia przeszkód uniemożliwiających udzielenie patentu. Z chwilą ogłoszenia o zgłoszeniu wynalazek korzysta z tymczasowej ochrony od dnia zgłoszenia go w Urzędzie Patentowym RP.

Przez uzyskanie patentu osoba fizyczna lub prawna nabywa się **prawa wyłącznego korzystania** z wynalazku w sposób zawodowy lub zarobkowy na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Czas trwania patentu wynosi **dwadzieścia lat** od daty dokonania zgłoszenia wynalazku w Urzędzie Patentowym. Patent jest zbywalny i podlega dziedziczeniu. Umowa o przeniesienie patentu na osoby trzecie musi mieć formę pisemną, a przeniesienie patentu staje się skuteczne z chwilą wpisu tego przeniesienia do rejestru patentowego.

Udzielone patenty podlegają wpisowi do rejestru patentowego. Udzielenie patentu stwierdza się przez wydanie dokumentu patentowego, którego częścią składową jest opis patentowy obejmujący opis wynalazku, zastrzeżenia patentowe i rysunki. Zastrzeżenie patentowe, wyznaczające zakres przedmiotowy ochrony wynalazku, umożliwia prawne ściganie osób, które w celach zarobkowych wykorzystują bez zgody właściciela dany wynalazek. Opis patentowy jest publikowany przez Urząd Patentowy.

V. LICENCJA

Uprawniony z patentu może w drodze umowy udzielić innej osobie upoważnienia (licencji) do korzystania z jego wynalazku (umowa licencyjna). Umowa licencyjna wymaga, pod rygorem nieważności, zachowania formy pisemnej. Licencja wygasa najpóźniej z chwilą wygaśnięcia patentu.

Ustawa wyróżnia następujące rodzaje umów licencyjnych:

- licencja pełna - gdy licencjodawca ma prawo korzystania z wynalazku w tym samym zakresie jak licencjodawca,
- licencja ograniczona - gdy umowa ogranicza licencjodawcy korzystanie z wynalazku,
- licencja wyłączna - gdy umowa licencyjna daje licencjodawcy wyłączne prawo do korzystania z wynalazku określonym terytorium lub polu eksploatacji,
- licencja niewyłączna - gdy umowa nie zastrzega wyłączności korzystania z wynalazku, tj. udzielenie licencji jednej osobie nie wyklucza możliwości udzielenia licencji innym osobom, a także jednoczesnego korzystania z wynalazku przez uprawnionego z patentu,
- licencja otwarta - gdy uprawniony z patentu złoży w Urzędzie Patentowym oświadczenie o gotowości udzielenia licencji na korzystanie z jego wynalazku; licencja otwarta jest pełna i niewyłączna,
- sublicencja - umowa na udzielenie przez uprawnionego z licencji dalszej licencji; umowa na sublicencję wymaga zgody uprawnionego z patentu,
- licencja przymusowa - Urząd Patentowy może udzielić zezwolenia na korzystanie z opatentowanego wynalazku przez osoby trzecie, w szczególności wówczas, gdy jest to konieczne do zapobieżenia lub usunięcia stanu zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, w

szczegółności w dziedzinie obronności, porządku publicznego, ochrony życia i zdrowia ludzkiego oraz ochrony środowiska naturalnego; licencja przymusowa jest niewyłączna.

Uprawniony z patentu lub z licencji nie może nadużywać swego prawa, w szczególności przez uniemożliwianie korzystania z wynalazku przez osobę trzecią, jeżeli jest ono konieczne do zaspokojenia potrzeb rynku krajowego, a zwłaszcza gdy wymaga tego interes publiczny. Osobie, której wynalazek jest wykorzystywany dla celów państwowych, przysługuje prawo do wynagrodzenia ze środków budżetu Państwa, w wysokości odpowiadającej wartości rynkowej licencji.

Wynalazek, na który obywatel polski lub polska osoba prawna bądź obywatel polski chce uzyskać patent za granicą, może być zgłoszony za granicą w celu uzyskania ochrony dopiero po zgłoszeniu go w Urzędzie Patentowym RP.

VI. KNOW-HOW

Kwestia wykorzystywania i ochrony *know-how* - wiedzy z zakresu organizacji i prowadzenia danego biznesu - na gruncie polskiego prawodawstwa nie jest jednoznacznie uregulowana. W zasadzie jedyną definicję *know-how* można znaleźć w ustawie z dnia 15 lutego 1992 roku o podatku dochodowym od osób prawnych, zgodnie z którą są to informacje związane ze zdobytym doświadczeniem w dziedzinie przemysłowej, handlowej lub naukowej (art. 21 pkt. 1). Wydaje się, że *know-how* można również utożsamiać z wiązką ważnych i wartościowych informacji, mogących stanowić tajemnice przedsiębiorstwa. T. Cygan, powołując się na opinię Stowarzyszenia Biur Ochrony Własności Intelektualnej (Association des Bureaux pour la Protection de la Propriete Industrielle, ANBPPI), podkreśla, że *know-how* obejmuje całokształt nieujawnionych informacji technicznych - niezależnie od tego, czy podlegają one opatentowaniu, czy nie - niezbędnych do przemysłowego wytwarzania produktu lub **stworzenia technologii produkcji**.

Istotne znaczenie dla wyjaśnienia, jak należy rozumieć pojęcie *know-how*, ma wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 31 lipca 2003 roku, zgodnie z którym *know-how jest to zespół informacji poufnych, istotnych i zidentyfikowanych we właściwej formie*. Termin „poufny” oznacza, że przedmiot umowy nie jest powszechnie dostępny i znany, a termin „istotny”, że informacje są ważne i niebanalne. Natomiast termin „zidentyfikowany” oznacza, że *know-how jest opisane lub utrwalone w taki sposób, aby możliwe było sprawdzenie, czy spełnia ono kryterium poufności i istotności*. W związku z tym informacje stanowiące *know-how* muszą być nie tylko poufne, ale także istotne, którego to wymogu nie przewiduje wprost definicja tajemnicy przedsiębiorstwa.

VII. UTWÓR

Tradycyjnie wynalazki często są opisywane w formie utworu - dokumentacji technicznej lub publikacji naukowej. Same utwory nie podlegają patentowaniu lecz są chronione przez prawo autorskie. Prawo autorskie nie chroni jednak przed użyciem opisanego w utworze rozwiązania

technicznego, a jedynie uniemożliwia publikowanie i rozpowszechnianie samego utworu bez zgody autora. Ten tradycyjny podział jest dyskusyjny.

Utworem - w rozumieniu ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych - jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia. Przypomnieć trzeba, że określona w ustawie kategoria utworu jest bardzo szeroka i łączy w sobie zarówno dzieła wyrażone słowem (albo symbolami matematycznymi czy znakami graficznymi), jak i dzieła muzyczne, plastyczne, fotograficzne, projekty architektoniczne lub wzornictwa przemysłowego, programy komputerowe oraz często bardzo złożone utwory audiowizualne.

Utwór jest chroniony prawem autorskim, którego treścią są uprawnienia osobiste i majątkowe. Autorskie prawa osobiste stanowią katalog uprawnień bezterminowo i w sposób trwały związanych z osobą autora. Jak podkreśla się w literaturze przedmiotu, ich celem jest ochrona „więzi twórcy z jego utworem”. Należą do nich prawa do:

- (1) autorstwa utworu, oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo,
- (2) nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania,
- (3) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności oraz
- (4) nadzoru nad sposobem korzystania z utworu. Autorskie prawa majątkowe to wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu.